

DOUĂ POETE STRĂINE, CINTĂREȚE ALE IDEALULUI DE INDEPENDENȚĂ A POPORULUI ROMÂN

MIRCEA POPA

Pagină vie și fascinantă de istorie europeană, istoria zbuciumată a poporului nostru a constituit de foarte multe ori obiect de interes și meditație pentru numeroși scriitori și oameni de cultură străini, care s-au apropiat de noi și au încercat să ne cunoască mai bine. Unii ne-au vizitat țara și ne-au cunoscut în intimitatea noastră spirituală, alții ne-au descoperit prin intermediul cărții și al culturii, dar toți, indiferent că se numeau Jules Michelet sau Emile Picot, Jules Verne sau Pierre Loti, Vegezzi-Ruscalla sau Ioan Urban Iarnik, Björnsterne Björnson sau Seton-Waston au rămas impresionați de trecutul nostru de luptă și aspirații, de spiritul de libertate și neatirare atât de înrădăcinat la poporul român, de zestrea noastră folclorică atât de variată, de omenia și modestia caracteristică omului de pe aceste meleaguri. Mulți dintre ei ne-au făcut servicii importante pledîndu-ne cauza la acel „tribunal al popoarelor“ care devenise tot mai mult conștiința europeană după Revoluția Franceză. Alții ne-au popularizat obiceiurile și virtuțile făcîndu-ne cunoscuți opiniei publice mondiale. Printre acești prieteni sinceri și dezinteresați ai românilor se numără și două poete străine de la sfîrșitul veacului trecut, pe care viața și împrejurările le-au pus în contact cu oamenii și evenimentele din România. Cea dintîi este italiancă, pe numele ei literar *Grecca da Roma*, contesă de Thunemberg, care a scos în 1851 la Paris un volum de poezii intitulat *L'Arpa dell'Esule*. Volumul apare în „*Librairie de propagande démocratique et sociale européenne*“ sub patronajul lui Ioan Heliade-Rădulescu, căruia îi aparține și dedicația din fruntea volumului cu următorul cuprins:

„La Grecca
Ardente creatoare a lui Febu rază
Sărut-o. Tînăra Ausonia plînge
Și-n amoru-i extaziat produse
Fillia demnă d'Italia, de Staël.“

Dedicația e semnată „*Un Român*“ și poartă data „1849, 15 octom.“, ceea ce dovedește că Heliade o cunoscuse pe poetă de îndată ce sosise la Paris, după alungarea din țară a revoluționarilor. În lumea emigrației care se îndreptase înspre Paris după înăbușirea principalelor revoluții europene, Heliade va fi întîlnit desigur și pe această contesă de Thunemberg care avea mari simpatii pentru cauza românească, pentru lupta dreaptă pe care o încercase la 1848 poporul român. Alături de Tell, el îi devenise desigur un familiar, devreme ce își îngăduie la un moment dat să-i transmită acestuia salutările poetei într-o scrisoare din iulie 1850, alături de acelea ale lui Rhéal și Carpentier. Ieșise desigur și volumul d-nei Grecca la acea oră, căci Heliade îl expediază, dimpreună cu alte cărți, „*fraților*“ din Brusa, în august 1851. La acea dată el se afla deja la Chios, părăsind pentru puțină vreme Parisul, pentru că noul loc îi oferea prilejul de-a fi mai aproape de familia sa, rămasă la Constan-

tinopol. În ajunul plecării de la Paris încercase să intervină pentru poetă la soția sa Maria, spre a-i găsi un post de guvernantă la Constantinopol, căci, se pare că nici Grecca n-o ducea strălucit sub raport material în Parisul plin de tentații și etichetă. Bănuim însă că „surioara” Maria, cum își dezmiarda Heliade soția, n-a întreprins nimic în favoarea poetesei, deoarece, așa cum ne-o prezintă G. Călinescu mai târziu, ea suferea de o gelozie feroce, asuprașii tiranic soțul în timpul perioadei de la Chios, nu numai cu percheziția corespondenței, ci și cu claustrarea în casă și incuierea hainelor și pantofilor.

Scrisoarea este însă nemaipomenit de interesantă sub raportul cunoașterii biografiei acestei poete, în totalitate necunoscută cititorului de astăzi. În acest scop vom lăsa să urmeze întocmai prezentarea pe care i-o face Heliade, în scrisoarea adresată soției sale la 22 februarie/6 martie 1850, din volumul *Ion Heliade Rădulescu. Scrisori și acte*, ediție îngrijită de George Potra, N. Simache și George G. Potra, București, Minerva, 1972, p. 247: „Este mai mult de o lună de când contesa de Tunenberg m-a rugat să-ți scriu și am tot uitat. Astă-seară, prescriind pentru fetețe versurile ce le trimit, mi-adusei aminte. Este o femeie zvînturată, victimă a prejudițiilor și a complicărilor politice. Numele ce îl poartă este al bărbatului său. Din naștere însă, se zice că este fată a lui Carol Albert, regele mort al Sardiniei, însă fată naturală. Cît trăi acest rege, avu o pensie. De la moartea lui, încetă ajutorul. În Italia nu se poate întoarce pentru cauze politice. Caută să intre ca guvernantă sau ca damă de companie, ștergîndu-și titlul de contesă. Ar veni bucuroasă la Constantinopol, de ar putea intra în casa vreunui ministru. Cunoaște limba sa italiană, că văz că o scrie. N-am auzit astă limbă vorbindu-se mai bine decît de Ioanovici și de dînsa. Franțuzește vorbește binîșor, însă nu să dea lecții. Are principe sau dispoziții bune la pictură. Lucrările-i de mină cu acul imită natura florilor de minune. De i s-ar afla ceva loc, se face o faptă de pietate, căci aci, la Paris, se pierde tot omul ce n-are mijloace. Pățirile însă, surioară, ne fac bănuitori. Ca să fim buni, adesea e trebuință să fim ferici; cînd sintem amăgiți, nu știm sau nu putem adesea nici să ne închinăm. De aceea, de vei auzi că e trebuință, spune că știi o astfel de femeie. Nu te îndatora însă ca de un om ce cunoști de mult, căci nu ne putem îndatora sau garanta nici pentru oamenii ce cunoaștem în starea în care sintem. Tot ce știm și eu este ce am văzut: maniere decente, oarecare bună-cuviință și purtare, oarecare învățatură de femeie ce pot a-i atesta numele și origina și nenorocirea care poate să dea cuiva să creadă despre onestitate. Mai mult nu știu, nici nu mă leg de nimic“.

Indiferent de răspunsul la această scrisoare, gestul trebuie reținut pentru istoria raporturilor dintre Heliade și Grecca de Thunenberg, care se lasă în planul strict literar cu consecințe dintre cele mai fericite. În volumul pe care poeta îl scoate la Paris, aceasta acordă un loc important cauzei revoluției din Principate, alături de acelea din Italia și Franța. Cîntînd trecutul și frumusețile patriei sale (*La Patria, L'italiana, Un sogno*) și pe conducătorii ei deveniți populari (Garibaldi, Mazzini, Atto Vannucci), Grecca da Roma se arată preocupată de soarta și viitorul românilor, adresîndu-li-se încurajator:

„Sorgi Romania, deh! qual vergin sorgi
Tremano i regi, lor spavento scorgi!“

(Înalță-te Românie, vai, ca o fecioară înalță-te,
Să se cutremure regii cu spaimă!)

Ridică apoi un toast pentru România și libertatea sa (*A Éliade*),
pentru luptătorii ei credincioși frați de sînge cu italienii („Viva Roma-
nia e il Popol suo superbo / A cui donasti tu, e nome, e verbo“), cerînd
ca ei să formeze în Europa o zonă a păcii și a eliberării de sub tiranie:

Formansi Italia, Ungaria e Rumania
Zona di fiamme infra la tirannia!

Poezia aceasta, intitulată *La Triplice alleanza*, are un final optimist.
Ea se încheie cu imaginea popoarelor Europei care se îndreaptă în
strînsă prietenie și colaborare spre pacea mult visată, spre bunăstarea
și fericirea propriilor lor națiuni. Aceste versuri ale finalului poeziei a-
par în volum atît în versiunile română cit și franceză, cea dintîi fiind
datorată lui Heliade, cea de a doua lui I. A. Vaillant. Iată acest final în
traducerea lui Heliade („inversione romana“ cum spune el):

În sus, români, armați-vă,
Traian vă cheamă l'arme;
Răsune loviturile
Cu vuiet să se darme
Păgîna nedreptate.
În sus la libertate,
    La pace, adevăr!
Români, auziți sunetul
De bellice metale.
La rînd pe cîmpul gloriei,
Nainte p-a ei calle.
Quea (cea) aquilă romană
Azi fulgeră sovrană
    Pe Cezar a spăimîntat.
Ca angelii cu demonii
Ieșiți la lupta mare;
Ca leii rumpeți fearele
Spre-a Patriei salvare.
În temnițe, sclavie!
Jos cruda tiranie!
Să piară nedreptatea,
Trăiască libertatea
    Întregii omeniri!
Maghiari și slavi, românilor,
E timpul de-nfrățire;
Destul sîngele bravilor
A curs în amăgire.
Jos caste privilege!
Și-oricare făr-de-lege!
    Jos fumuri de magnați!
Maghiari geloși de glorie
Român, croat, vi-e frate;

Cu toții la victorie
Cu toții la libertate!
Luptați-vă-mpreună
O patrie comună
    Cu toții invocați,
Jos popii și corupția
Tiare și coroane,
La vânturi tot ca pulbere
Și sceptrele și troane
S-au dus papale șoaapte
Descîntece de noapte
    Minciuni d'amăgitori.

IV

La rînd! La rînd! popoarelor
La arme! la-nfrățire
Români, maghiari, dați mîinile
Italiani unire!
La sacra alianță
Germanie și Franță
    La focul triumfal.
Europă-ntreagă scoală-te,
În sus la armonie
Stîrnească-se balaurul
Antica tiranie
E rupt, spart, jurămîntul
Să salte tot pămîntul
    Frăție peste tot.

Poeta, care cîntă voința poporului suveran și a proletariatului victorios (O proletario, sovrano mio! Dell'avenire vero sovrano!), dedică în același volum și alte poezii României (*Ai Romani*) și lui Heliade însuși, comparat aici cu Dante și cu Rienzi al lui Bulwer. Heliade este pentru Grecca da Roma prototipul luptătorului pentru libertatea neamului său, pentru dezrobirea sa din cătușele tiranice și întunericului:

Tu sorgesti alla Patria infelice
Come il sol che in Italia sfavilla,
Tu accendesti la sacra scintilla
D'amor patria di prode valor.

Fosti in terra come Elio nel cielo,
Tu schiarasti la Terra Rumana,
Tu di schiava la festi sovrana,
E tu soffri l'esiglio crudel.

Ma l'esiglio più grande ti rende,
Più eloquente ti trova l'Istoria.
Più vivace risorge la gloria
Che donasti al natale tuo suol.

Deh, sorgi, eroica speme romana,
Brilla lampa celeste nei cori;
Splenda serto novello d'allori
Verdeggiate d'Eliade sul crin.

(Tu ai apărut Patriei nefericite
Ca și soarele care în Italia strălucește
Tu ai aprins sfânta scînteie
A dragostei de patrie, de un merit viteaz,

Ai fost pe pămînt ca și soarele-n cer
Tu ai luminat pămîntul românesc
Tu din sclav l-ai făcut suveran
Și ai suferit crudul exil.

Dar exilul te face mai mare
Mai elocvent te găsește istoria
Mai vie izbucnește gloria
Pe care-ai dat-o pămîntului tău natal.

Vai! ivește-te eroică speranță română —
Luminează lampă cerească în inimi
Strălucește nouă ghirlandă de lauri —
Verde pe fruntea lui Eliade)

O a doua prietenă a românilor, și ea puțin cunoscută publicului nostru cititor, este belgianca Marie Nizet.¹ Atît ea, cît și fratele ei Francisc Nizet, au fost niște filoromâni convinși, atașați cauzei libertății și independenței României, pe care au slujit-o prin poezii — publicate în țara lor de baștină și în România (în *Literatorul* îndeosebi), fiind în relații de prietenie cu Heliade și Macedonski. O poezie dedicată de F. Nizet lui Macedonski produce acestuia evcese de patetism și auto-încredere, așa cum se poate vedea dintr-un răspuns macedonskian:

„Pe cînd dușmanii te sfișie
Sau te-nnegresc prin calomnie
Pe cînd invins te socotesc,
Te-ncoronează-o poezie . . .
Francisc Nizet, îți mulțumesc!“

La rîndul ei, Marie Nizet, vorbește de țara noastră ca de a doua ei patrie, închinînd României un întreg volum de versuri intitulat *România*. (*Chants de la Roumanie*), Paris, Auguste Ghio, 1878.

Apărut în timpul războiului pentru independență, acest volum al Mariei Nizet este un ecou direct al eforturilor depuse de români pentru a-și asigura independența și suveranitatea națională în timpul campaniei din 1877—1878 (campanie care a prilejuit de altfel și alte volume unor străini ca *Marc Antonio Canini*, *Jurnalul de front al unui corespondent italian* (1877—1878). A. Mlochowski de Belina, *De Paris à Plevna, journal d'un journaliste*, Paris, 1887). Scris într-o epocă în care cad imperiile și pe ruinele lor răsar noi țări libere, cum ne avertizează autoarea în

¹ Sumare date despre ea și fratele său la Angelo de Gubernatis, *Dictionnaire international des écrivains du monde latin*, Roma—Florence, 1905, p. 1056.

Introduction, cartea este un omagiu adus acestor sacrificii românești, căci „Le moment nous semble venu de fixer l'attention de tous gens de cœur sur cette malheureuse Roumanie qui a tant de titre à nos sympathie et à laquelle il ne manque que le repos et une administration plus sage qu'elle puisse tenir dignement son rang à côté de la Suisse et de la Belgique“.

Cartea Mariei Nizet cuprinde apoi, în notele care însoțesc poeziile, date numeroase și importante pentru cunoașterea noastră de către Europa civilizată. Ea este în acest sens un breviar istoric și cultural de valoare, care deschide cititorului străin interesul pentru țara de la Dunăre cîntată de poetă, pentru istoria și oamenii ei. Lui Cantemir, Ștefan cel Mare, C. Brâncoveanu, Mircea cel Bătrîn, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Alecsandri, Kogălniceanu, Heliade li se consacră note sau poezii.

Principalele momente ale istoriei naționale își găsesc transpuneri versificate în poezii ca: *Mama lui Ștefan cel Mare*, *Mikalaki*, *Iancu*, *regele munților*, *Lui Gheorghe Maghieru*, *Lui Eliade*, *României* etc. Poezia închinată lui Iancu este un adevărat poem-cronică a luptelor ardelenilor la 1848; *Mama lui Ștefan cel Mare* un moment din epopeea antiotomană; *Petru cel Mare la Iași*, o frîntură din istoria luptelor duse de D. Cantemir etc. Frizează însă pe alocuri tonul grandilocvent, de economion, ca în poezia închinată lui Heliade, măgulit cu epitete ca:

„Défenseur de la Liberté
A toi qui, dans Islaz, un jour la fis renaître,
Fils du peuple, qui n'as point pris à quelque ancêtre
Ton nom et ta célébrité,
Que j'aurais voulu te connaître!
Mes vers, venant du cœur, t'eussent charmé peut-être
Disent-ils pas: Honneur, Patrie, Humanité!“*

Pe poetă o preocupă sincer soarta țării noastre, căreia i se adresează, asemeni lui Eminescu, cu frumosul vers:

O douce Roumanie, o pays de mes rêves!***

Strigătul ei se îndreaptă apoi către popoarele Europei de Apus pentru a le trezi din indiferența lor burgheză („Qu'en dites-vous, bourgeois de Londres et de Berlin?“) și a le cîștiga pentru cauza nobilă și dreaptă a popoarelor care luptă pentru a se elibera din jugul nemilos al tiraniei, invocînd uneori și argumentul înrudirii:

Peuples! délivrez-les d'une étreinte fatale!
Des soldats de Trajan, vainqueur de Décébale,
Espagne, ils sont les descendants.

---

* Apărător al libertății
Tu, care la Islaz, într-o zi o făcuși să renască
Fiu al poporului, care nu ți-ai luat numele
și celebritatea de la nici un strămoș,
Cît aș fi dorit să te cunosc!
Versurile mele venind din inimă
Te-ar fi încîntat poate
Nu spun ele: Onoare, Patrie, Umanitate!

** O, dulce Românie, o țară a visurilor mele!

Le même sang latin coule dans leurs artères
Galois de tous pays, ces hommes sont vos frères
Italie, sont tes enfants! etc.***

(Apel aux peuples de l'Europe, mars 1877)

Cele mai multe din poeziile volumului sînt închinete, așa cum am arătat, războiului de independență. Ele prezintă secvențe diverse din episoadele acestuia, de la plecarea soldaților pe front, pînă la luptele grele purtate de trupele române, alături de cele rusești la Rahova, Smîr-dan, Grivița. O scenă de bătălie, ilustrînd sacrificiul și eroismul soldatului român, face tema poeziei *Au camp (In tabără)*, datată 13/25 septembrie 1877; chipul celui ce luptă și e gata să moară pentru țara sa ne este înfățișat în *Portret*, iar în *Dimbovița*, îl găsim pe soldatul care ar dori să aibă apele riului drag drept lințoliu. Poeziile *Chair à canon*, *Au Danube* și *Moldo-valaques et roumains* surprind imagini din apriga încleștare a războiului, iar în *Le Dorobantz* ni se individualizează un astfel de erou. Cele mai semnificative pentru vederile democratice ale autoarei sînt însă poeziile *Ce que dit l'Oltou* și *Au Danube*, în care poeta prevestește timpul fericit în care toți românii vor forma un singur stat național. Oltul devine, ca la Octavian Goga mai tirziu, simbolul unității dintre cele trei țări românești și al năzuințelor lor neîmplinite („Roumanie, vous souviendrez-vous pas / De vos frères d'Ardialie?“). Fața Europei se va schimba însă curînd în favoarea celor mulți care vor dobîndi fericirea mult visată, formînd cu toții o singură și mare republică a popoarelor — reminiscență vizibilă a ideilor fraternelle ale momentului pașoptist:

Mais un jour surgira, grand entre tous les autres.
Les yeux qui le verront ne seront point les nôtres,
Et le siècle béni qui doit contenir
Est encore étendu dans le vague avenir.
La Concorde et la Paix régneront sur le monde;
Les races s'unissent d'une amitié profonde,
Ne se prétront plus aux lâches attentats

De ces criminels potentats
Sur qui déjà l'orage gronde.
Délivré de ses rois bannis,

L'Orient lèvera son front mélancolique,
Danube, et l'on verra, sur tes bords rajeunis,
Des peuples libres réunis
La gigantesque République!****

---

* * * Popoare eliberați-le din strîngerea fatală!
Din soldații lui Traian, învingător al lui Decebal,
Spanie, ei sînt descendenții!
Același sînge latin curge în vinele lor
Galici din toate țările, acești oameni sînt frații voștri
Italia sînt copii tăi!
(Apel adresat popoarelor Europei (mart. 877)

* * * * Va sosi o zi mare între celelalte
Ochii care o vor vedea nu vor fi ochii noștri
Și secolul binecuvîntat care trebuie să o cuprîndă

Invocarea acestor două momente din trecutul raporturilor literare românești cu străinătatea² sînt edificatoare, credem, pentru concluzia firească ce se desprinde din ele: faptul că țara și poporul român n-au fost niciodată singure pe harta Europei și că o politică de pace și prietenie, de aspirații drepte, legitimate istoric, și-au găsit întotdeauna ecouri favorabile, admirație și stimă în rîndul spiritelor celor mai progresiste ale Europei. Cazurile de față ne-o atestă odată mai mult.

DEUX POÉTESSES ÉTRANGÈRES QUI CHANTENT L'IDEAL
D'INDÉPENDANCE DU PEUPLE ROUMAIN

— Résumé —

Les grands moments de tournure dans l'histoire de notre peuple, par exemple la révolution de 1848 ou la guerre pour l'indépendance, ont attiré l'intérêt et la sympathie de nombreuses personnalités culturelles étrangères. Parmi ces personnalités il y a aussi deux poétesses, qui ont chanté dans leur oeuvre ces événements significatifs de l'histoire nationale.

La première, *Grecca da Roma* (comtesse de Thunemberg), a publié à Paris en 1851 le volume *L'Arpa dell'Esule*, préfacé par Héliade, qui dédie à la poétesse le motto qui précède le tome. Il contient plusieurs poésies concernant notre pays et une série de personnalités appartenant à la génération progressiste de 1848.

La seconde poétesse est la belge *Marie Nizet*, qui a publié en 1878 à Paris le volume *Romania, Chants de la Roumanie*, consacré au passé glorieux de notre peuple, particulièrement à la guerre pour l'indépendance.

L'analyse de ces poésies et la signification que ces créations l'ont dans le contexte des rapports littéraires roumains avec l'étranger, font l'objet de ce travail.

Este încă în vagul viitor
Concordia și Pacea vor stăpîni asupra lumii
Rasele unindu-se printr-o prietenie profundă
Nu se vor mai preta lașelor atentate
Ale acestor criminali potențați
Asupra cărora furtuna se năpustește.
Eliberat de regii săi alungați
Orientul își va ridica fruntea melancolică
Dunăre, și vom vedea pe malurile tale întinerite
Din popoare libere reunite
Gigantică republică!

² Pentru Marie Nizet vezi articolul recent: Cristina Petrescu—Ion Matei, *Poeta belgiană Marie Nizet*, în *România literară*, X, 1977, nr. 29 (21 iulie), p. 21.